

Historiography of Iran's Sports Development Space (1906 to 1941)

Amin Adelhkhani^{*}, Sayed Mohammad Hosein Razavi^{**}

Morteza Dosti^{***}

Abstract

Sports as a modern phenomenon was noticed after the constitutional revolution, which indicates the efforts of the constitutionalists to manage the country's affairs optimally, including sports and physical education. Laws related to sports in the parliament are among the electronic documents and part of the historical sources of the first category, sports events were also extracted from the historical sources of the first and the second category of history. In this research, by analyzing the content of the laws, using the qualitative content analysis method, the concepts and terms in the text of the laws were analyzed by inferring and revealing their hidden patterns and themes. For this purpose, coding, drawing a diagram and extracting categories were done with MAXQDA2020 software; The statistical population of content analysis, laws and legal rulings related to the issue of physical education in the parliament during the period of 1320-1385 and the total number of the sample was considered equal to the population. The results showed that the two categories of development of educational sports and development of championship and club sports include legislative policies. Holding sports competitions, setting up sports clubs, forming a football forum, building sports facilities, forming a physical training association and establishing sports clubs were the sports events that

* Phd Candidate, University of Mazandaran, Babolsa, (Corresponding Author), Iran, a.adelkhani@gmail.com

** Professor, Sport Management Department, University of Mazandaran, Babolsar, Iran, razavismh@yahoo.com

*** Associate professor, Sport Management Department, University of Mazandaran, Babolsar, Iran,
m_dostipasha@yahoo.com

Date received: 2022/08/02, Date of acceptance: 2022/11/07

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

happened approximately between the mentioned years. Therefore, based on the analysis of the legal content of sports and its time matching with important sports events, the development space of modern Iranian sports was chronicled in this period of time.

Keywords: Historiography, Qajar, First Pahlavi, Sport and Physical Education.

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۳۲۰ - ۱۲۸۵)

امین عادل‌خانی*

سید محمدحسین رضوی**، مرتضی دوستی***

چکیده

ورزش به عنوان پدیده‌ای مدرن پس از انقلاب مشروطه، مورد توجه قرار گرفت که حاکی از تلاش مشروطه خواهان برای اداره بهینه امور کشور، از جمله امر ورزش و تربیت بدنی است. قوانین موضوعه ورزش در مجلس از جمله اسناد الکترونیکی و جزء منابع دسته اول تاریخی است، وقایع ورزشی نیز از منابع تاریخی دسته اول و دسته دوم تاریخی استخراج گردید که براین اساس ترسیم تاریخ‌نگاری توسعه فضای ورزش صورت گرفت. در این پژوهش با تحلیل محتوای قوانین، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، واکاوی مفاهیم و اصطلاحات در متن قوانین با استنباط و آشکار کردن الگوها و مضامین نهان آنها انجام شد. بدین منظور با نرم‌افزار MAXQDA2020 کدگذاری، ترسیم نمودار و استخراج مقوله‌ها صورت گرفت؛ جامعه آماری تحلیل محتوا، قوانین و احکام قانونی واجد ارتباط با موضوع تربیت بدنی در مجلس طی دوره زمانی ۱۲۸۵-۱۳۲۰ بود و نمونه بصورت کل شمار برابر با جامعه در نظر گرفته شد. نتایج نشان داد که دو مقوله توسعه ورزش تربیتی، و توسعه ورزش‌های قهرمانی و باشگاهی سیاست‌های تقنینی را در بر می‌گیرند. برگزاری

* دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه مازندران، بابلسر، مازندران، ایران (نویسنده مسئول)،

adelkhani@gmail.com

** استاد گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه مازندران، بابلسر، مازندران، ایران، razavismh@yahoo.com

*** دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه مازندران، بابلسر، مازندران، ایران، m_dostipasha@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۶

مسابقات ورزشی، راه اندازی کلوب های ورزشی، تشکیل مجمع فوتبال، ساخت اماکن ورزشی، تشکیل انجمن تربیت بدنی و تاسیس باشگاه های ورزشی وقایع و رویدادهای ورزشی بود که به طور تقریبی در بین سال های مذکور رخ داد. لذا براساس تحلیل محتوای قوانینی موضوعه ورزش و تطبیق زمانی آن با رویدادهای و وقایع مهم ورزشی فضای توسعه ورزش ایران مدرن در این بازه زمانی تاریخ نگاری شد.

کلیدواژه‌ها: تاریخ نگاری، قاجاریه، پهلوی اول، ورزش و تربیت بدنی.

۱. مقدمه

ورزش به عنوان پدیده ای مهم و اجتماعی در هر دوره زمانی و مکانی دارای تاریخ خاص خود و منحصر به هر کشور است. این موضوع در دوران مدرن با جنبش های متعدد فرهنگی و عقلایی از برهه های زمانی دیگر متمایز است. در کشور ایران پس از انقلاب مشروطه و با تحولات ایجاد شده در سال های پایانی دوره قاجار نهضت جدیدی در نظام تربیتی و به خصوص تربیت بدنی و ورزش ایران آغاز شد، به عبارتی شروع ورزش مدرن در ایران از اواخر دوره قاجار رخ داد و تحولات مهمی در ورزش ایجاد شد (قاسمی، ۱۴۰۱: ۷۴ و ۹۸). لذا تاریخ نگاری فضای توسعه ورزش ایران در بین سالهای ۱۲۸۵ تا ۱۳۲۰ دارای ویژگی های منحصر به فردی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

در مهر ماه سال ۱۲۸۵ (۱۹۰۶ میلادی) اولین دوره مجلس شورای ملی پس از انقلابی بزرگ در کشور برقرار گردید که هدف اصلی آن برقراری حکومت مبتنی بر قانون بود؛ با انقلاب مشروطه، مجلس شورای ملی به عنوان نهادی نوظهور در تشکیلات اداری ایران، در راس تحولات اندیشه سیاسی قرار گرفت (راسخ و بخشی زاده، ۱۳۹۷: ۸۵). در این زمان نمایندگان مجلس در کنار نهادها، انجمن ها و طیف های گوناگونی از مردم سرمنشا تحولات ژرفی در نظام تعلیم و تربیت کشور شدند (ابوحمزه و همکاران ۱۳۹۹: ۳۱)، پس از دور اول که بیش تر در پی تصویب قانون اساسی بود، در دوره دوم مجلس شورای ملی و در خلال تصویب قانون اساسی معارف (مواد یک و دو)، تربیت بدنی و ورزش مورد توجه نخبگان سیاسی مشروطه خواه با اهداف تربیتی و در پی آشنایی با اثرات روانی ورزش قرار گرفت (نیکوبخت، مظفری و مفتخری ۱۳۸۵: ۳۰). ملک شعرای بهار ادیب، سیاستمدار و نماینده ادوار سوم تا ششم مجلس شورای ملی در یکی از آثارش به افراد جامعه، مظاهر پیشرفت غرب را گوشزد می کند و چگونگی پیشرفت آنها را ابراز می دارد؛ به نظر ایشان، با ورزش و آموختن

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۷۷

هنر است که انسان می‌تواند با نشاط و فرخندگی در راه ناموس، ملک، ملت، خویش و تبار بایستد^۱ (باستانی راد، ۱۳۸۵: ۲۶۶). به عبارتی ورزش را ابزاری برای تعالی جامعه تلقی می‌کند که جامعه جهانی از آن بهره‌جسته است. لذا بررسی چنین مصوبات قانونی در بیش از یک سده قبل با توجه به مقتضیات آن زمان به منظور شناخت فضای توسعه ورزش ایران اهمیت می‌یابد.

ورزش در عرصه بین‌الملل، در ژوئن ۱۸۹۴ میلادی (خرداد ۱۲۷۳، ۱۲ سال قبل از انقلاب مشروطه و بنیانگذاری قانون در ساختار سیاسی حکمرانی ایران)، با تشکیل کمیته بین‌المللی المپیک دارای سازماندهی و ساختار منظم و نوین، همراه با اساسنامه و قوانین بود و در سال ۱۸۹۶ میلادی اولین دوره مسابقات المپیک نوین به میزبانی شهر آتن یونان برگزار گردید (سجادی ۱۳۸۵: ۹۰). تقریباً در این برهه زمانی فعالیت‌های ورزشی که در ایران صورتی مدرن به خود گرفته بود به صورت جسته و گریخته با تشکیل «انجمن موسسین ورزش» ایجاد شد و آقای ورزشنده به عنوان معلم ورزش به استخدام درآمد (رحمتی و خنجری ۱۳۹۸: ۲۴۲)، همچنین در منابع بررسی شده تاسیس کلوب ژیمناستیک، شمشیربازی و وزنه‌برداری و همچنین شرکت یک ورزشکار ایرانی در مسابقات المپیک ۱۹۰۰ فرانسه ذکر شده است. تاسیس نخستین کلوب ورزشی در تهران توسط آقای ورزشنده (۱۲۹۶) و انجمن ترقی و ترویج فوتبال ایران (۱۲۹۹) و برگزاری مسابقات ورزشی در میدان مشق تهران (۱۳۰۳) و برپایی کلوب اجتماعیون به ریاست شمس‌الدین شایسته (۱۳۰۴) از دیگر فعالیت‌های گزارش شده در عرصه ورزش این برهه زمانی می‌باشد (قاسمی، ۱۴۰۱: ۸۹ و ۹۸؛ هنرمندراد و همکاران ۱۳۹۹: ۱۱۵۲؛ سجادی ۱۳۸۵: ۵۶ و ۵۷). موارد فوق‌الذکر حاکی از تاثیرگذاری ورزش در بعد اجتماعی جامعه آن زمان است.

در ضرورت پژوهش حاضر همین بس که ابوحمزه و همکاران (۱۳۹۹) به تحلیل نخستین شاخص‌های تحول و نوسازی نظام آموزشی ایران در قوانین مصوبات و مذاکرات مجلس اول مشروطه پرداخته‌اند، در ضمن هنرمندراد و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان توصیف عملکرد رؤسای سازمان تربیت بدنی ایران از ابتدای شکل‌گیری تا سال ۱۳۵۷، مدیریت اجرایی ورزش کشور را بررسی کرده است، اما بررسی سیاستگذاری در ورزش و به‌خصوص ارزیابی مصوبات مجلس اول تا دوازدهم شورای ملی درباره ورزش و تربیت بدنی در پژوهش‌های فوق‌الذکر مغفول مانده است؛ این درحالیست که کارکرد و مصوبات مجلس شورای ملی در این سال‌ها به عنوان شاخص و عاملی به منظور بررسی اقدامات و عملکرد

دولت در مسائل اجتماعی اقتصادی مورد توجه پژوهشگران است (برومند و شریف کاظمی، ۱۳۹۵: ۵؛ آبادیان، ۱۳۹۰: ۶ و عابدینی، فیاض انوش و دهقان نژاد، ۱۳۹۸: ۵۹۹-۶۰۲). لذا با عنایت به اینکه پژوهش های تاریخی بوسیله کارشناسان هر رشته می تواند اقدامی مؤثر در زمینه بهبود سطح اجرا و برطرف نمودن نقایص تکراری داشته باشد و از آنجائی که موضوع این پژوهش برای نخستین بار در جهان در بین سال های ۱۲۸۵-۱۳۲۰ مورد توجه قرار می گیرد پژوهش حاضر ضرورت دارد و در پی پاسخ به این سوال است که فضای توسعه ورزش ایران در اجتماع عصر مدرن چگونه است؟ به عبارت دیگر گفتمان حاکم بر فضای جامعه در امر ورزش مسئله ای است که پژوهشگر در پی پاسخ به آن است.

تحقیقات صورت گرفته درباره موضوع پژوهش معدود می باشد، از جمله نیکویخت و همکاران (۱۳۸۵) که نحوه پرداختن مردم ایران به ورزش را با توجه به تحولات مدیریتی از آغاز سلطنت هخامنشیان تا پایان سلطنت پهلوی مورد بررسی قرار داده است با توجه به بررسی دوره زمانی بسیار وسیع، مواردی درباره ورزش در پس از انقلاب مشروطه از جمله مصوبات مجلس درباره ورزش و مواردی دیگر مغفول مانده است؛ علم و همکاران (۱۳۹۳) برنامه تجدد و نوسازی ایران در عصر رضاشاه پهلوی، تشکیل دولت مدرن، بازسازی جامعه ایران براساس دستور کار مدرنیسم و تحول در آموزش و پرورش را بررسی نمودند، اما هیچ اشاره ای به ورزش به عنوان پدیده ای مدرن در پژوهش خود ندارند؛ سادات بیدگلی و همکاران (۱۳۹۸) بلیت های بخت آزمایی در دوره پهلوی و واکنش مخالفین حکومت، بحث بلیت های بخت آزمایی اسب دوانی را مورد توجه قرار دادند که بررسی کارکرد ماده ۶۵۵ قانون مدنی مصوب سال ۱۳۱۴ مجلس یازدهم (در دوانیدن حیوانات سواری و همچنین در تیراندازی و شمشیرزنی گروبندی جایز و مفاد ماده قبل در مورد آنها رعایت نمی شود) در این پژوهش مغفول مانده است؛ رحمتی و خنجری (۱۳۹۸) مهمترین محورهای مورد توجه روزنامه اطلاعات در زمینه ورزش بانوان را بررسی و احصا کرده اند؛ رستمی و ثواقب (۱۳۹۸) به اضافه شدن ساعت ورزش در برنامه درسی مدارس دخترانه و راه اندازی باشگاه ورزش در زیرمجموعه کانون بانوان ایران در راستای اجتماعی کردن زنان در عصر پهلوی اول اشاره دارند؛ عادل خانی و همکاران (۱۳۹۸) مصوبات موضوعه ورزش در مجلس شورای ملی عهد پهلوی دوم را آسیب شناسی سیاسی و حقوقی نمودند، هنرمندراد و همکاران (۱۳۹۹) با توصیف عملکرد روسای سازمان تربیت بدنی ایران از ابتدای شکل گیری تا سال ۱۳۵۷ عملکرد مدیریت اجرایی ورزش کشور را در این سالها توصیف کرده اند.

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۷۹

هریک از پژوهش‌های بررسی شده در بالا ابعاد متفاوتی از پدیده‌های مدرن اجتماعی، از جمله ورزش و تربیت بدنی را بررسی کرده‌اند اما ارزیابی و تحلیل محتوای مصوبات مجالس اول تا دوازدهم درباره ورزش و تربیت بدنی، و ترسیم فضای توسعه ورزش در تمامی پژوهش‌ها فوق‌الذکر مغفول مانده است و نوآوری پژوهش حاضر بررسی چگونگی توسعه فضای ورزش و ترسیم آن با تأکید بر تحلیل محتوای مصوبات این مجالس و سایر عوامل اجتماعی اقتصادی و سیاسی بین‌المللی واجد شرایط ارتباط با ورزش می‌باشد. به عبارتی پژوهش حاضر با تأکید و تأمل بر مصوبات مجلس شورای ملی پس از انقلاب مشروطه (۱۲۸۵-۱۳۲۰) با روش تحلیل محتوا به تاریخ‌نگاری وقایع و رویدادهای مهم عرصه ورزش در این بازه زمانی پرداخته است و فضای توسعه ورزش ایران را ترسیم می‌نماید.

مسئله پژوهش، رویکرد کیفی را لازم داشت، لذا از روش تاریخی و تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش تمام قوانین وضع شده توسط مجالس شورای ملی ایران در حوزه ورزش و تربیت بدنی از دوره اول تا دوازدهم (۱۲۸۵-۱۳۲۰) می‌باشد که به دو دوره حاکمان قاجاریه (مجلس اول تا پنجم) و پهلوی اول (مجلس ششم تا دوازدهم) تقسیم گردید. به منظور استخراج قوانین و احکام مرتبط با ورزش از روش گردآوری داده‌های اسنادی کتابخانه‌ای استفاده شد. بدین منظور قوانین و مشروح مذاکرات مندرج در سایت مجلس شورای اسلامی، سایت کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، سامانه قوانین سایت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و سامانه قوانین سایت معاونت قوانین ریاست جمهوری به عنوان اسناد الکترونیک و منابع دسته اول تاریخی بررسی گردید. تحلیل محتوای مصوبات احصا شده محقق را به سمت تجزیه و تحلیل این اسناد تاریخی در قالب فرایند نظام‌مند کدگذاری باز، کدگذاری محوری، و کدگذاری گزینشی با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA2020 رهنمون ساخت که به تشکیل بلوک معنایی یا مقولات به مثابه چتری مفهومی با درجه انتزاع بالاتر برای دستیابی به اشیاء نظری انجامید. گفتنی است که در مطالعه کتابخانه‌ای پس از بررسی منابع و اسناد به منظور شناخت عوامل تاریخی موثر در مدل فرایند نظام‌مند کدگذاری بر روی متون مرتبط صورت گرفت.

گوبا و لینکلن (۱۹۸۲) در پژوهش کیفی واژه موثق بودن (Trustworthiness) را به منزله معیاری برای جایگزینی اعتبار و روایی مورد استفاده قرار دادند، که این مفهوم از چهار عنصر قابلیت اعتبار (Credibility)، قابلیت انتقال (Transferability)، قابلیت اتکا و قابلیت تایید (Confirmability) تشکیل شده است که ابعاد ممیزی پژوهش در رویکرد کیفی هستند. در

پژوهش حاضر جهت اطمینان از اعتمادپذیری، انتقال پذیری و تاییدپذیری، سعی گردید تا کلیه مراحل روش اجرای پژوهش بر اساس نظر اساتید انجام و یافته های پژوهش توسط ایشان مورد مطالعه و بازبینی قرار گرفته و مواردی جهت اصلاح یا تغییر مقولات بیان و اعمال شد و به عبارتی مطالعه حسابرسی فرآیند صورت گرفت و پژوهشگر از طریق نشان دادن مسیر تصمیمات خود و همچنین قرار دادن تمامی داده های خام، تحلیل شده، کدها، مقوله ها، فرآیند مطالعه، هدف و مسئله پژوهش در اختیار اساتید راهنما و مشاور تمام گامهای تحقیق را مورد حسابرسی دقیق صاحب نظران قرار داد. لازم به ذکر است که مهارت، بصیرت و تجربه کدگذاران، صراحت طبقه ها و قواعد کدگذاری نشأت گرفته از مبانی نظری، که کاربرد آنها را هدایت می کند. همچنین در پژوهش حاضر به منظور محاسبه پایایی از روش بازآزمون (شاخص ثبات) استفاده شد، لذا تمامی احکام قانون مورد بررسی در این پژوهش (کل شمار) برای نمونه انتخاب گردید و در فاصله زمانی مشخص (۲۰ تا ۲۵ روز) برای دو بار کدگذاری شدند، سپس کدهای مستخرج از آنها در قالب کدهای مورد توافق و کدهای مخالف با یکدیگر مقایسه گردید و در نهایت با استفاده از فرمول هولستی (۱۹۶۹) که در ذیل آمده این شاخص ۷۸ درصد محاسبه شد (از ۴۱ کد اولیه در فاصله زمانی فوق الذکر، تعداد کدهای موافق ۱۶ و کدهای مخالف ۵ محاسبه گردید). از آنجایی که ضریب پایایی محاسبه شده بیش تر از ۶۰ درصد می باشد، قابلیت انتقال پذیری کدگذاری ها یا پایایی تایید گردید (خواستار، ۱۳۸۸: ۱۶۹). در نهایت با تشکیل یک گروه کانونی متشکل از سه نفر از اساتید دارای تجربه و تالیفات مرتبط به موضوع تاریخ نگاری فضای توسعه ورزش در سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۲۰ مطرح و انجام شد.

$$\text{پایای باز آزمون} = \frac{\text{تعداد کدهای مورد توافق} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100$$

شکل ۱. فرمول هولستی برای سنجش پایایی

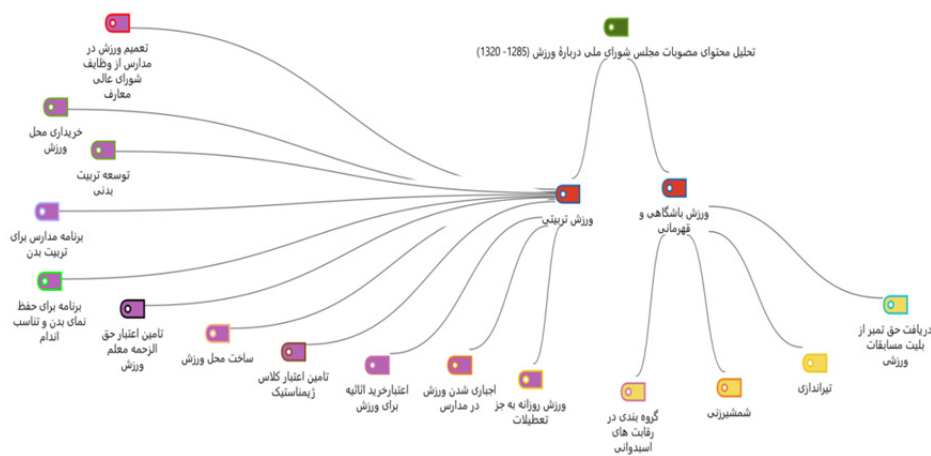
جدول ۱. محاسبه پایایی به روش کدگذاری مجدد

پایایی باز آزمون	تعداد کل کدها	کدهای مخالف	کدهای موافق	احکام قانونی
٪ ۷۸	۴۱	۵	۱۶	۱۱۹

۲. مصوبات ورزشی در مجلس شورای ملی

از صدور فرمان مشروطیت در سال ۱۲۸۵ تا سال ۱۳۲۰، دوازده دوره مجلس شورای ملی تشکیل شد. طول عمر هر دوره از مجلس شورا، در این بازه زمانی و بر طبق قانون اساسی مشروطه دوسال است که در میان برخی ادوار شاهد فترت مجلس می‌باشیم. ادوار اول تا پنجم مجلس، مصادف با سلطنت مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه و احمد شاه در عهد پادشاهان قاجار و ادوار ششم تا دوازدهم در عهد پهلوی اول بود. مقوله بندی قوانین موضوعه ورزش به صورت متمرکز و ایجاد دسته با مفهومی جدید شکل می‌گیرد. در پژوهش حاضر محقق به ۱۵ مقوله فرعی از دسته بندی ۴۱ مفهوم اولیه یا کد اولیه دست یافت که در جدول یک و دو این دسته‌ها به صورت دو بلوک معنایی یا مقوله قابل مشاهده می‌باشد. در واقع ۱۵ مقوله فرعی براساس ارتباط معنایی بین شان در قاب تئوریک که از آنها حمایت خواهد کرد تبدیل به مفاهیمی با بالاترین درجه انتزاع شدند که دو مقوله اصلی با عنوان توسعه ورزش تربیتی و توسعه ورزش قهرمانی و باشگاهی به دست آمد، این یافته‌ها همچنین در قالب نمودار درختی شماره یک به تصویر درآمد.

نمودار ۱. نمودار درختی مصوبات ورزشی مجلس شورای اسلامی (۱۲۸۵-۱۳۲۰)

ردیف یک جدول شماره یک مواد یک و دو قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰ به امور تربیت بدنی مرتبط است که در دوره دوم مجلس شورای ملی به تصویب رسید و محتوای تربیتی دارد. در ردیف دو جدول شماره یک شایان توجه است که در مجلس چهارم لایحه

قانون شورای عالی معارف به تصویب رسیده که به پیشنهاد یکی از نمایندگان در بند ۳ ماده ۱۲ اصلاحاتی، بخصوص درباره ورزش صورت گرفت؛ به عبارت دیگر ارائه پیشنهاد درباره لایحه شورای عالی معارف به مضمون: «اجباری نمودن ورزش‌های بدنی (ژیمناستیک) و رعایت قوانین حفظ‌الصحه در کلیه مدارس برای محکم کردن قوانین مدنی از همه چیز لازم‌تر و واجب‌تر است» را مطرح کردند که با نظر وکلای مردم در مجلس این لایحه قانون پالایش و اصلاح شد. محتوای این حکم قانون به رویکرد ورزش‌های تربیتی اشاره دارد که جنبه اجتماعی فرهنگی ورزش را نشان می‌دهد. مشروح این مذاکرات در ذیل آمده است:

آقای سلیمان میرزا (اجازه) - بنده در جلسه گذشته راجع به جزء دوم از ماده دوازدهم مشغول نوشتن پیشنهادی بودم چون از موقعش گذشته در خارج تقدیم آقای رئیس کردم حالا اگر اجازه بفرمایید توضیح عرض می‌کنم.

در جزء دوم از ماده دوازدهم می‌نویسد سعی در تهیه موجبات تکثیر مدارس و تدارک مقدمات تعلیم اجباری و مجانی مهم‌تر این است به عقیده بنده ضمیمه بشود:

سعی در تهیه موجبات تکثیر مدارس شبانه روزی و اجباری نمودن ورزش‌های بدنی (ژیمناستیک) و رعایت قوانین حفظ‌الصحه در کلیه مدارس برای محکم کردن قوانین مدنی از همه چیز لازم‌تر و واجب‌تر است و همچنین رعایت حفظ‌الصحه در مدارس تا بعد از این جوان‌های مملکت ما ورزیده و قوی و با کمال حفظ‌الصحه به عرصه ظهور قدم بگذارند و به واسطه آنها روح مملکت ترقی کند بنابراین بنده این پیشنهاد را نمودم و اکثر آقایان هم امضاء کرده‌اند حالا اگر اجازه می‌فرمایید قرائت می‌شود.

رئیس - آن پیشنهاد گویا گم شده است مجدداً پیشنهاد کنید به کمیسیون فرستاده می‌شود.

در ردیف سه جدول شماره یک قانون اخذ حق تمبر از بلیط‌های ورودیه نمایشگاه‌ها و مجالس تفریح عمومی، جنبه اجتماعی اقتصادی ورزش را در نظر قانونگذار نشان می‌دهد و محتوای آن رویکرد ورزش باشگاهی و قهرمانی را می‌رساند. مشروح نظر نمایندگان در مذاکرات مربوطه:

اخگر - ... آقایان وکلاء باید مردم را با این قبیل قضایایی که موجبات ترقی ملتی را فراهم می‌آورد تشویق و ترغیب کنند و ترویج این قبیل چیزها در مملکت مستلزم ترقی است. مثلاً نمایشگاه‌های صنعتی و علمی و ادبی و عملیات ورزشی و مسابقه و

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۸۳

از این قبیل. اینها یک چیزهایی هستند که باید ترویج شود. از این جهت بنده مخالفم که باید عایدات برای مملکت پیدا کرد. ...

حاج میرزا عبدالوهاب - ... یکی دیگر مسئله نمایشگاه‌های ورزشی و مسابقه است که از قراری بنده شنیده‌ام در خارجه یک بوجه مرتبی دارد حالا ما به عوض این که یک بودجه مرتب کنیم یک مالیاتی بر آن وضع کنیم این چیز خوبی نیست. در صورتی که قبل از همه چیز برای انسان حفظ‌الصحه و سلامت بدن لازم است. اگر او را داشت سایر کارهایش درست می‌شود. و اگر حفظ‌الصحه درست نشد هیچ چیز درست نیست از این جهت بنده با وضع این مالیات مخالفم.

دو نماینده مخالف که با ارائه نظراتشان لایحه پیشنهادی بدون تغییر تصویب گردید. (دوره پنجم مجلس شورای ملی جلسه چهل و شش، چهارشنبه ۱۵ مرداد ۱۳۰۲)

در ردیف چهارم جدول شماره یک، یعنی لایحه قانون بودجه سنه ۱۳۰۴ مملکتی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۲۱ اظهار نظر نمایندگان مجلس در مورد لایحه پیشنهادی منجر به اصلاح قسمت ملاحظات جدول دوم ماده دو لایحه بودجه سنواتی گردید. محتوای این حکم قانون، رویکرد ورزش تربیتی را در سیاست‌های تقنینی نشان می‌دهد. البته اظهار نظر نمایندگان کشور مجلس درباره لایحه پیشنهادی منجر به اصلاح ملاحظات جدول دوم ماده دو این لایحه گردید:

رئیس - پیشنهاد آقای آقا میرزا شهاب (به مضمون ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد می‌کنم برای اعتبار وزارت معارف از محل صرفه‌جویی همان وزارتخانه مبلغ یازده هزار و دویست تومان که در آخر بودجه تصریح شده رأی علیحده گرفته شود آقا میرزا شهاب - در آخر بودجه وزارت معارف نوشته شده است به وزارت معارف اعتبار داده می‌شود که لایحه از محل صرفه‌جویی بودجه سنه هزار و سیصد و چهار خود برای خریداری و ساختن محلی برای ورزش ده هزار تومان و حق‌الزحمه معلم فوتبال دویست تومان و اعتبار کلاس ژیمناستیک و خرید اثاثیه هزار تومان به مصرف برساند که مجموع آن می‌شود یازده هزار و دویست تومان چون این در متن بودجه جزء مبلغ بودجه نیست و از صرفه‌جویی همان وزارتخانه اعتبار داده می‌شود برای این که در آتیه اشکالی تولید نشود بنده پیشنهاد کردم ...

یکی هم راجع به سال‌های بعد است که بعداً اجازه خواهند داد و یک طرحی است که تقاضای دو فوریت هم شده و تقدیم خواهد شد و اینجا چیزی که هست و باید به آقایان اطلاع داده شود این است که الان دو ماه و بیست و دو روز از سال گذشته و وزارت مالیه

از اعتبار مخارج انتفاعی این سوخته‌ها را خریده و شیره‌ها را هم تهیه کرده ولی ما می‌خواهیم که بعد از این شیره نفروشد و بعد از این می‌خواهیم عوض شیره ورزش‌خانه تهیه کند مردمان قوی تهیه بکند ...

حالا اگر عبارتش نارسا است ما مقصود را می‌خواهیم که عبارت از برانداختن شیره‌کشی از این مملکت است و می‌خواهیم این افتخار را در این شب‌های آخر مجلس از برای خودمان درست کنیم و این یادگار را در این مملکت بگذاریم که مردم را به طرف ورزش و قوت ببریم تا در میدان جنگ و ورزش به مسابقه پیش بروند در میدان تریاک‌کشی که قوه رفتن و آمدن نداشته باشند و در هر صورت این لعنت و ننگ را باید از بین برداشت حالا دیگر عبارت را هر طور می‌خواهید اصلاح کنید ما هم قبول داریم یعنی مقصود این باشد که از امشب به بعد شیره‌کشی در این مملکت موقوف شود و دیگر اداره تحدید تریاک این سم را به مردم نفروشد ما عبارت نمی‌خواهیم مقصود ما را هر طور می‌خواهید تأمین کنید (دوره پنجم مجلس شورای ملی جلسه دویست و پنجاه و دو - صورت مشروح مجلس مورخ چهارشنبه بیست و یکم بهمن ماه ۱۳۰۴).

همان‌طور که در جدول شماره دو مشاهده می‌شود، قوانین ورزشی مصوب مجلس ششم تا دوازدهم نیز همانند مجلس اول تا پنجم، لایحه محور است و ابتکار قانون‌گذاری با قوه مجریه می‌باشد. بندهایی از ضمیمه لایحه قانون اجازه پرداخت بودجه مؤسسات جدید معارفی و اعتبار مرمت و خرید اثاثیه و تعمیرات ابنیه معارف و مدارس است و در زمره سیاست‌های تقنینی ورزش تربیتی قرار می‌گیرد. سال بعد (۱۳۰۶) در مجلس ششم قانون ورزش اجباری در مدارس جدید مهم‌ترین واقعه قانونی در حوزه تعلیم و تربیت و ورزش و نقطه عطف برای رشد و توسعه ورزش بخصوص ورزش تربیتی می‌باشد که به جنبه اجتماعی فرهنگی ورزش اشاره دارد؛ البته این لایحه علی‌رغم نظرات اصلاحی موجود، بدون تغییر به تصویب رسید. مشروح این مذاکرات به شرح ذیل است:

یاسایی - مخالفت بنده با این ماده از دو راه است یکی از مدنظر این که در این ماه نوشته: «دولت مجاز است» و بنده همان نظری را دارم که یکی از نمایندگان محترم (گویا آقای کازرون بودند) اظهار فرمودند ما باید دولت را مکلف کنیم نه این که دولت را مجاز یعنی مختار کنیم که اگر دلش خواست نکند. ما قانون می‌نویسیم که اجباری باشد در این صورت کلمه (مجاز است) باید به (مکلف است) تبدیل شود دیگر این که بنده به‌عنوان مخالفت می‌خواهم از آقای وزیر معارف استعمال کنم که این مسئله شامل مدارس خارجه هم که در ایران تأسیس شده است می‌شود یا نه؟

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۸۵

رئیس - این لایحه ورزش است. پیشنهاد آقای عدل. (به این مضمون خوانده شد)
بنده پیشنهاد می‌کنم (کلمه مجاز) مبدل به (کلمه مکلف) شود.

- این بنده پیشنهاد می‌کنم از ماده اول لفظ (جدیده) حذف شود. (فرشی)

۵- بنده پیشنهاد می‌کنم کلمه (جدیده) مبدل شود (به مدارس موجود) عصر انقلاب
جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است.

رئیس - پیشنهادها قرائت می‌شود. (به شرح ذیل خوانده شد)

۱- این بنده پیشنهاد می‌کنم کلمه بعد از ماده چهارم حذف شود.

فرشی: ۲- پیشنهاد می‌کنم در ماده ۴ پس از عبارت در سایر نقاط عبارت تا مدت
سه سال اضافه شود.

عدل: ۳- ماده چهار را به طرز ذیل اصلاح می‌کنم: این قانون پس از تصویب در ظرف
دو ماه در مرکز و تا مدت یک سال در مراکز ایالات و ولایات به موقع اجرا گذاشته
خواهد شد. (جلسه صدوسه دوره ششم - صورت مشروح مجلس شنبه ۲۳ اردیبهشت ماه
۱۳۰۶ مطابق ۱۲ ذی‌قعدة ۱۳۴۵).

سال ۱۳۱۴ ش ماده ۶۵۵ قانون مدنی، گروبندی در برخی ورزش‌ها را مجاز دانسته که
لایحه محور است و محتوای آن با رویکرد توسعه ورزش باشگاهی و قهرمانی سنخیت دارد.
همانطور که در ردیف آخر جدول ذیل مشاهده می‌شود، لایحه قانون تقسیمات کشور و
وظایف فرمانداران و بخشداران مصوب سال ۱۳۱۶، فرمانداران را موظف به مراقبت در توسعه
تربیت بدنی کرده است که محتوای آن به رویکرد توسعه ورزش تربیتی اشاره دارد. در
جدول ذیل سیمای قانونگذاری مرتبط با امور ورزش در مجلس ششم تا دوازدهم ارائه
شده است.

جدول ۱. سیمای قانونگذاری مرتبط با امور ورزش در مجلس اول تا پنجم

ردیف دوره قنینی	عنوان طرح یا لایحه	قوانین یا احکام ورزشی	تعداد کدهای اولیه	تعداد مقولات	کلمه‌حوری
۱ دوره دوم	لایحه قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰/۸/۹	قانون اساسی معارف - ۱۳۲۹ قمری مصوبه پنجشنبه دهم شهر ذی‌قعدة مطابق با نهم عقرب ۱۲۹۰ ماده ۱ - مکتب و مدرسه عبارت است از تأسیساتی که برای تربیت اخلاقی و علمی و بدنی ابناء نوع دائر می‌گردد. ماده ۲ - پروگرام مدارس و مکاتب از طرف وزارت معارف معین می‌گردد و باید در پروگرام حیثیت علمی و صنعتی و نشو و نماى بدنی ملحوظ باشد.	۲	۹	توسعه ورزش تربیتی
۲ دوره چهارم	لایحه شورای عالی معارف مصوب ۱۳۰۰/۱۲/۲۰	قانون شورای عالی معارف: ماده ۱۲ - وظایف شورای عالی معارف از قرار تفصیل ذیل است: ۱- ... ۲- ... ۳- مشورت در رفع نقایص تعلیمات عمومی و سعی در تهیه وسائل تأسیس مدارس صنعتی و فلاحتی و شبانه‌روزی و تعمیم ورزشهای بدنی و رعایت قوانین حفظ‌الصحه و مراقبت در دستور تحصیلات مدارس خارجه.	۱	۶	توسعه ورزش تربیتی
۳ دوره پنجم	لایحه اخذ حق تمبر از بلیطهای ورودیه نمایشگاه‌ها و مجالس تفریح عمومی مصوب ۱۳۰۳/۶/۲۶	قانون اخذ حق تمبر از بلیطهای ورودیه نمایشگاه‌ها و مجالس تفریح عمومی: ماده ۱- از بلیطهای ورودی به مجالس ذیل در صورتی که حق‌الورود دریافت بشود اعم از این که بلیطهای ورودیه برای یک یا چند جلسه به طور دائم باشد حق تمبر مأخوذ می‌شود: (۱) کلیه مجالس نمایش و تفریح عمومی (ب) نمایشگاه‌های صنعتی و امثال آن (ج) کلیه کنفرانس‌ها (د) نمایشگاه‌های ورزش و مسابقه.	۱	۶	توسعه ورزش باشگاهی و قهرمانی
۴ دوره پنجم	لایحه قانون بودجه سنه ۱۳۰۴ مملکتی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۲۱	قسمت ملاحظات جدول دوم ماده ۲ بودجه سنه ۱۳۰۴ مملکتی: ردیف ۱۴- وزارت معارف و اوقاف و صنایع متظرفه: ۷۷۳۱۳۸ تومان "برای خریداری و ساختن محلی برای ورزش ده هزار تومان و حق الزحمه معلم فوتبال دو بیست تومان و اعتبار کلاس ژیمناستیک و خرید اثاثیه هزار تومان از محل صرفه جوئی بودجه ۱۳۰۴ وزارت معارف اعتبار داده میشود".	۴	۴	ورزش تربیتی

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۳۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۸۷

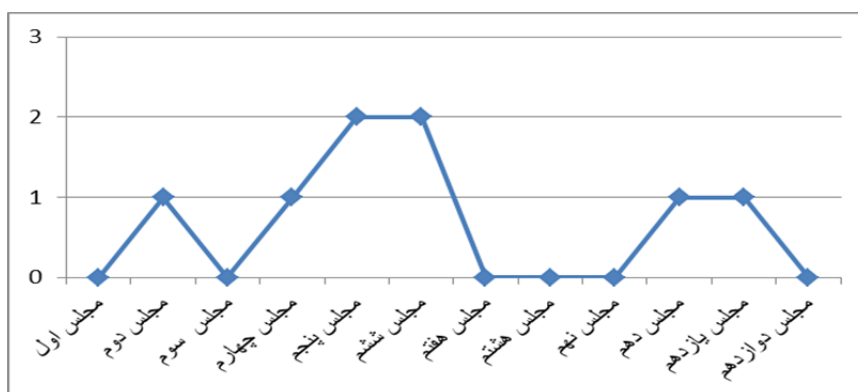
جدول ۲. سیمای قانونگذاری مرتبط با امور ورزش در مجلس ششم تا دوازدهم

ردیف	دوره قانونی	عنوان طرح یا لایحه	قوانین یا احکام ورزشی	کدهای اولیه	مقولات	کدهم‌جوری
۱	دوره ششم	لایحه قانون اجازه پرداخت بودجه مؤسسات جدید معارفی و اعتبار مرمت و خرید اثاثیه و تعمیرات ابنیه معارف و مدارس مصوب ۱۳۰۵/۱۱/۲۳	ردیف ۵ صورت ضمیمه قانون اجازه پرداخت بودجه مؤسسات جدید معارفی: مدارس ورزش و پیش‌آهنگی، مبلغ ماهیانه: ۲۵۰۰، سالیانه: ۳۰۰۰۰ تومان. صورت تعمیرات ابنیه متصرفی وزارت معارف در ولایات به موجب برآوردهایی که به وسیله نمایندگان فواید عامه و مالیه واصل شده است - یک از بندها - اعتبار خرید اثاثیه برای ورزش و پیش‌آهنگی، مبلغ ۱۰۰۰ تومان	۳	۱	توسعه ورزش تربیتی
۲	دوره ششم	لایحه قانون ورزش اجباری در مدارس جدید مصوب ۱۳۰۶/۶/۱۴	ماده اول - وزارت معارف مجاز است که ورزش را در کلیه مدارس جدید اجباری نماید. ماده دوم - به غیر از ایام تعطیل همه روزه در مدارس مزبوره باید ورزش به عمل آید. ماده سوم - عده ساعات و اوقات ورزش و ترتیب آن را وزارت معارف معین خواهد کرد. ماده چهارم - این قانون پس از تصویب تا مدت یک سال در مراکز ایالات و ولایات و تا مدت سه سال در سایر نقاط به موقع اجرا گذاشته خواهد شد.	۸	۲	توسعه ورزش تربیتی
۳	دوره هفتم	لایحه قانون مدنی مصوب ۱۳۱۴/۰۸/۰۸	ماده ۶۵۵ - در دوانیدن حیوانات سواری و همچنین در تیراندازی و شمشیرزنی گروبندی جایز و مفاد ماده قبل در مورد آنها رعایت نمی‌شود.	۳	۴	توسعه ورزش باشگاهی و قهرمانی
۴	دوره دوازدهم	لایحه قانون تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران مصوب ۱۳۱۶/۰۸/۱۶	بند ۵ ماده ۱۰ از جمله وظایف فرمانداران تحت نظر استاندار در حدود قوانین: ۱-۵- مراقبت در توسعه تربیت بدنی و پیشرفت امور معافی و تربیت اکابر	۲	۱	توسعه ورزش تربیتی

جدول ۳. فراوانی سیاست تقنینی در ورزش

ردیف	دوره تقنینی	مقولات اصلی: سیاست های تقنینی مبتنی بر تحلیل محتوا قوانین موضوعه ورزش		جمع
		تربیتی	قهرمانی و باشگاهی	
۱	دوم	۱	۰	۱
۲	عهد قاجاریه	۱	۰	۱
۳	پنجم	۱	۱	۲
۴	ششم	۲	۰	۲
۵	عهد پهلوی اول	۱	۱	۲
۶	یازدهم	۱	۰	۱
۷	فراوانی	۵	۲	۷
۸	در صد فراوانی	۷۳	۲۷	۱۰۰

همانگونه که در جدول شماره سه مشاهده می شود، ۷۳ درصد سیاست های تقنینی در این بازه زمانی درباره توسعه ورزش تربیتی و جالب توجه که فقط ۲۷ درصد به توسعه ورزش قهرمانی و باشگاهی اختصاص دارد.

نمودار ۳. نمای تعداد مصوبات مجلس شورای ملی از دوره اول تا دوره دوازدهم

۳. تاریخ‌نگاری مهم‌ترین وقایع فضای ورزش ایران

در ادامه توضیحی مختصر برای تبیین شرایط و فضای ورزش با تاکید بر وقایع و رویدادهای مهم عرصه ورزش جهت شناخت بهتر فضای توسعه ورزش ارائه می‌شود.

نزدیک به یک سده قبل به سال ۱۲۸۶ هجری خورشیدی (۱۹۰۷ میلادی)، یک سال پس از انقلاب مشروطه، با مساعی کمپ بل سفیر وقت دولت انگلستان در ایران، یک دوره مسابقات فوتبال با عنوان «آسوسییشن کاپ» میان تیم‌های «سفارت خانه»، «تلگراف خانه»، «بانک شاهی» و یکی دو تیم ایرانی در تهران برپا شد. همچنین در پی تأسیس کلوب ایران، چند کلوب دیگر نیز به وجود آمدند «کلوب اسپرت آرامنه»، «کلوب طوفان» و «کلوب اجتماعیون» که پس از مدتی نام خود را به کلوب تهران تغییر دادند. بدین گونه در حد فاصل سال‌های ۱۲۹۹-۱۳۰۴، مرحله کلوب سازی را در پایتخت شاهد هستیم (باستانی راد، ۱۳۸۵: ۳۱۵). برخی منابع دیگر تأسیس نخستین باشگاه ورزشی در تهران توسط آقای ورزشنده (۱۲۹۶) و انجمن ترقی و ترویج فوتبال ایران (۱۲۹۹) (سجادی ۱۳۸۵: ۵۶ و ۵۷) و برگزاری مسابقات ورزشی در میدان مشق تهران (۱۳۰۳) و برپایی کلوب اجتماعیون به ریاست شمس الدین شایسته (۱۳۰۴) (هنرمندراد و همکاران ۱۳۹۹: ۱۱۵۲) را نیز ذکر کرده‌اند.

همچنین تقریباً همزمان با تصویب قانون اساسی معارف (۱۲۹۰) و همزمان با پایان دوره قاجار «انجمن موسسین ورزش» توسط آقای ورزشنده به عنوان معلم ورزش که مستخدم دولت بود تشکیل شد (رحمتی و خنجری ۱۳۹۸: ۲۴۲)، درضمن شواهدی دال بر تأسیس کلوب ژیمناستیک، شمشیربازی و وزنه برداری و همچنین شرکت یک ورزشکار ایرانی در مسابقات المپیک ۱۹۰۰ فرانسه وجود دارد (هنرمندراد و همکاران ۱۳۹۹: ۱۱۵۲ و قاسمی، ۱۴۰۱). در سال ۱۲۷۹ / ۱۹۰۰ در دومین دوره از بازی‌های المپیک نوین، یک شمشیرباز که از دانشجویان ایرانی مقیم اروپا بود در این بازی‌ها شرکت کرد و بدین گونه در تاریخ المپیک نوین، نام ایران به عنوان یک کشور پیشگام در بازی‌های المپیک، رقم خورد (باستانی راد: ۱۳۸۵: ۳۱۵ و قاسمی، ۱۴۰۱: ۹۸).

از نظر زیرساخت‌های ورزشی، در سال ۱۳۰۷ به همت وزیر فرهنگ وقت آقای علی‌اصغر حکمت به ساخت ورزشگاه امجدیه و باغ پیشاهنگی منظریه تهران اقدام شد که در پی این اقدام اولیه ورزشگاه امجدیه در سال ۱۳۱۵ به بهره برداری رسید و اولین دوره مسابقات قهرمانی ایران در چند رشته در سال ۱۳۱۸ در تهران برگزار شد که نقطه عطف تاریخ ورزش قهرمانی ایران محسوب می‌شود (باستانی راد، ۱۳۸۵: ۳۱۵). این در حالیست که در مصوبات

مجلس از سال ۱۳۰۴ مصوباتی برای توسعه زیر ساخت های ورزشی آموزش و پرورش مشاهده می شود. البته برنامه ریزی های مناسبی برای توسعه ورزش در مدارس به ویژه برای دختران ذکر شده است (رحمتی و خنجری ۱۳۹۸: ۲۴۲).

گفتنی است که در سال های ۱۳۱۳ بلیت بخت آزمایی در مسابقات اسب دوانی فروخته شد و عواید آن صرف آرامگاه فردوسی گردید، همچنین بلیت های شرط بندی در مسابقات اسبدوانی در سال های ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۵ فروخته شد (سادات بیدگلی و همکاران ۱۳۹۸: ۲۳۰) که مصوبه مجلس به منظور مجاز اعلام کردن گروبندی در اسبدوانی تأییدی برای قانونی شدن این شرط بندی ها در اسبدوانی بود. شایان ذکر است که از سال ۱۳۱۳ منابع تاریخی فعالیت های چشمگیر و قابل توجهی را در راستای توسعه ورزش از جمله تشکیل انجمن ملی تربیت بدنی به ریاست عالی و ولیعهد و تدوین اساسنامه آن، برگزاری دوره های آموزشی تربیت بدنی برای معلمان، برگزاری مسابقات رسمی بین دانش آموزان، ساخت ورزشگاه، مشارکت جوانان ایرانی در کنگره جهانی تربیت بدنی برلین و غیره اشاره شده است (هنرمندراد ۱۳۹۹: ۱۱۴۷).

در اواخر دوره پهلوی اول و همزمان با دهه دوم قرن چهاردهم، حال و هوا، سازمان دهی و قواعد دیگری به وجود می آید؛ با مصوبه هیئت دولت در سال ۱۳۰۹ فعالیت باشگاه ها شکل قانونی گرفت که شرط تاسیس آن نداشتن اهداف سیاسی و فعالیت منافعی عفت بود (قاسمی، ۱۴۰۱: ۹۸)، سپس در دوران شش ساله ۱۳۲۳-۱۳۱۶ «باشگاه» ها سربرآوردند و ورزش های، نوین در باشگاه های نو تأسیس، مأوی یافتند. ضمن آن که ورزش در سطح محلات همچنان زنده بود. در این شش ساله، سه باشگاه دولتی راه آهن (۱۳۱۷)، بانک ملی (۱۳۱۸) و کارگر، آبادان (۱۳۲۱) و شش باشگاه خصوصی تهران نیرو و راستی قبل از شهریور ۲۰، جوان (۱۳۱۸)، شاهین (۱۳۲۱)، دارایی (۱۳۲۱)، آرات (۱۳۲۲)، دوچرخه سواران و سپس تاج (۱۳۲۳) حیات آغاز کردند. مهم آن بود که باشگاه های تازه تأسیس جز شاهین، جملگی در چند رشته ورزشی فعالیت داشتند و محدود به تک رشته فوتبال نبودند. در پی آن ها، باشگاه های دولتی دخانیات و آتش نشانی و باشگاه های خصوصی جم آبادان و بوستان ورزش نیز، موجودیت اعلام کردند. این مجموعه بنیان گذاری ها به رونق ورزش قهرمانی در کشور، یاری بس مؤثری رسانیدند. به ویژه آن که آغاز مسابقات قهرمانی کشوری در رشته های مختلف از سال ۱۳۱۸ زمینه ای عینی برای ورزشکارپروری و رقابت در باشگاه ها، ایجاد کرده بود (باستانی راد، ۱۳۸۵: ۳۳۹ و ۳۴۰ و قاسمی، ۱۴۰۱: ۹۸).

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۹۱

در عرصه بین‌المللی اولین دوره بازی‌های المپیک در سال ۱۸۹۶ در آتن برگزار گردید؛ دومین، سومین، چهارمین و پنجمین دوره این بازی‌ها به ترتیب در پاریس (۱۹۰۰)، سنت لوئیس (۱۹۰۴)، لندن (۱۹۰۸) و استکهلم (۱۹۱۲) برگزار شد و ششمین دوره بازی‌ها که بنا بود در برلین (۱۹۱۶) برگزار گردد به دلیل همزمانی با جنگ جهانی اول و مشکلات ناشی از آن لغو شد. سپس هفتمین، هشتمین، نهمین، دهمین و یازدهمین دوره بازی‌های المپیک به ترتیب به میزبانی آنتروپ (۱۹۲۰)، پاریس (۱۹۲۴)، آمستردام (۱۹۲۸)، لس‌آنجلس (۱۹۳۲) و برلین (۱۹۳۶) برگزار گردید. گفتنی است که دوازدهمین دوره بازی‌های المپیک یعنی توکیو (۱۹۴۰) که تقریباً مصادف با سال‌های پایانی حکومت پهلوی اول بود نیز به دلیل مشکلات ناشی از جنگ جهانی دوم لغو شد (قاسمی، ۱۴۰۱: ۹۲).

۴. بحث

نتایج این پژوهش نشان داد که مواد یک و دو قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰ به امور تربیت بدنی مرتبط است که در دوره دوم مجلس شورای ملی به تصویب رسید و رویکرد تربیتی دارد. «انجمن موسسین ورزش» نیز در پایان دوره قاجار و تقریباً همزمان با تصویب این قانون تشکیل شد و آقای ورزشنده به عنوان معلم ورزش به استخدام درآمد (رحمتی و خنجری ۱۳۹۸: ۲۴۲)، در ضمن شواهدی دال بر تاسیس کلوب ژیمناستیک، شمشیربازی و وزنه‌برداری و همچنین شرکت یک ورزشکار ایرانی در مسابقات المپیک ۱۹۰۰ فرانسه وجود دارد (هنرمندراد و همکاران ۱۳۹۹: ۱۱۵۲). این موارد حاکی از استفاده از ورزش در ایران به عنوان یک عامل تربیتی در دنیای مدرن پس از انقلاب مشروطه است که جنبه اجتماعی فرهنگی دارد که این نتیجه همراستا با پژوهش ابوحمز و همکاران (۱۳۹۹) است.

سپس مصوبه ای در دوره چهارم و در متن لایحه قانون شورای عالی معارف درباره ورزش به تصویب رسید؛ گفتنی است که به پیشنهاد یکی از نمایندگان در بند ۳ ماده ۱۲ لزوم تعمیم ورزش مطرح شد؛ به عبارت دیگر ارائه پیشنهاد راجع به لایحه قانون شورای عالی معارف به مضمون: «اجباری نمودن ورزش‌های بدنی (ژیمناستیک) و رعایت قوانین حفظ‌الصحه در کلیه مدارس برای محکم کردن قوانین مدنی از همه چیز لازم‌تر و واجب‌تر است» مطرح گردید و در نهایت با نظر وکلای مردم در مجلس این لایحه قانون پالایش و اصلاح شد. این حکم قانون جنبه اجتماعی فرهنگی ورزش را به عنوان امری تربیتی نشان می‌دهد. پژوهش غفوری و همکاران (۱۳۹۸) همراستا با تعمیم ورزش‌های بدنی است که در این حکم قانون برعهده شورای

عالی معارف می باشد، همچنین پژوهش ابوحمزه و همکاران (۱۳۹۹) سیر تحول نظام تربیتی را همراستا با این یافته نشان می دهد. این موارد و وقایع تاریخی حاکی از روند رو به رشد توسعه ورزش با رویکرد تربیتی در سال های ۱۲۸۵ تا ۱۳۰۰ در عرصه ورزش به رغم نبودن نهاد متولی توسعه ورزش به صورت مجزا و مستقل می باشد، از سوی دیگر برگزاری مسابقات ورزشی، تشکیل و راه اندازی کلوب های ورزشی توسط جوانان متخصص ورزش موجب رونق و توسعه فضای ورزش گردید.

قانون اخذ حق تمبر از بلیطهای ورودیه نمایشگاهها و مجالس تفریح عمومی، جنبه اجتماعی اقتصادی ورزش را در نظر قانونگذار نشان می دهد که اسناد حاکی از تصویب لایحه پیشنهادی بدون اعمال نظر نمایندگان مجلس است. محتوای این قانون حاکی از سیاست تقنینی در زمینه توسعه ورزش قهرمانی و باشگاهی است، این قانون نشان می دهد تامین مالی از دغدغه های اساسی برگزار کنندگان جشن ها و مراسم ها بخصوص مسابقات ورزشی می باشد که امروز از این تکنیک با نام بلیط فروشی عنوان می گردد. برگزاری مسابقات گوناگون ورزشی در میدان مشق تهران (۱۳۰۳) و برپایی کلوب اجتماعيون به ریاست شمس الدین شایسته (۱۳۰۴) تقریباً همزمان با این مصوبه رخ داده است (هنرمندراد و همکاران ۱۳۹۹: ۱۱۵۲). در این دوران مدیریت اجرایی ورزش کشور فاقد نهاد مستقل مرکزی است و متولی امور ورزش وزارت معارف می باشد که رویکردی تربیتی به ورزش دارد.

در مصوبه آخر این دوره یعنی لایحه قانون بودجه سنه ۱۳۰۴ مملکتی، و اختصاص بودجه برای خرید و ساخت محلی برای ورزش، روایت شروع احداث ورزشگاه امجدیه از سال ۱۳۰۶ را پیرو مصوبه مجلس تقویت می کند. که در قسمت یافته ها مشروح مذاکرات آن نیز آمده است. مصوبه مذکور با اختصاص بودجه برای خرید و ساخت مکان ورزش سرآغازی برای تامین اعتبار احداث ورزشگاه است.

دوره ششم مجلس شورای ملی که اولین دوره مجلس در عهد پهلوی اول است و حاوی سیاست تقنینی درباره ورزش تربیتی است؛ ردیف یک جدول دو، بندهایی از ضمیمه لایحه قانون اجازه پرداخت بودجه مؤسسات جدید معارفی و اعتبار مرمت و خرید اثاثیه و تعمیرات ابنیه معارف و مدارس است که اعتباراتی را به ورزش اختصاص می دهد. مورد بسیار حائز اهمیت قانونگذاری در امور ورزش مجلس عصر پهلوی اول، به سال ۱۳۰۶، در دوره ششم مجلس شورای ملی است؛ قانون ورزش اجباری در مدارس جدید مهم ترین واقعه قانونی در حوزه تعلیم و تربیت و ورزش و نقطه عطف برای رشد و توسعه ورزش بخصوص

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۹۳

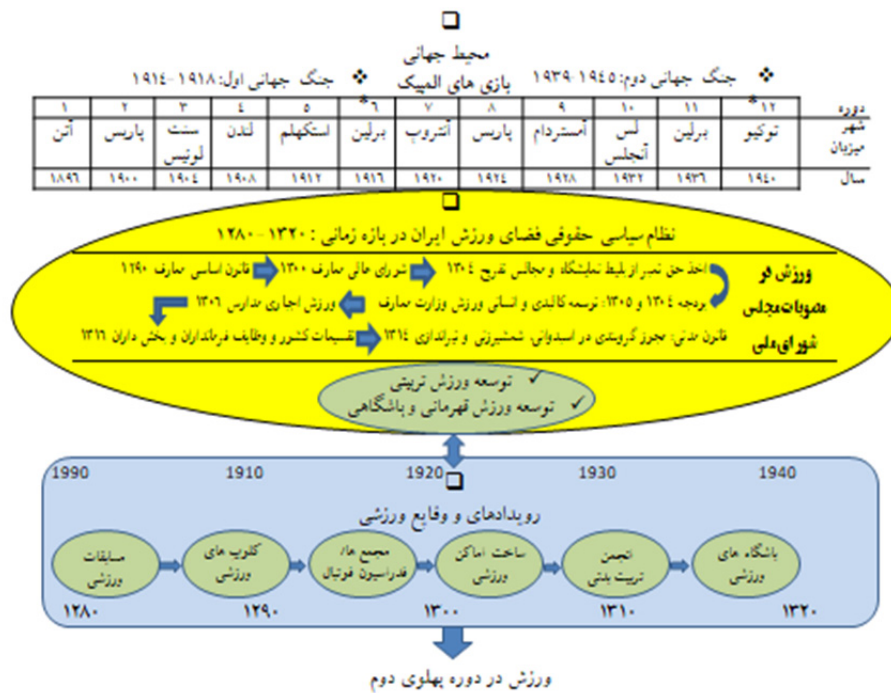
ورزش تربیتی یا آموزشی می باشد که وظایفی برای آموزش و پرورش در راستای توسعه و تعمیم ورزش مقرر شده که نتایج پژوهش غفاری و همکاران (۱۳۹۸) این مأموریت را در هفت وظیفه به منظور توسعه ورزش همگانی توصیه و تایید کرده است. البته این لایحه علی‌رغم نظرات اصلاحی نمایندگان، بدون تغییر به تصویب رسید. در ضمن استفاده از ورزش برای دستیابی به برنامه تجدد و نوسازی کشور در این مصوبات مستتر است. این مصوبات و برنامه ریزی‌های صورت گرفته در این بازه زمانی برای توسعه ورزش در مدارس به ویژه برای دختران می باشد که در مقاله رحمتی و خنجری (۱۳۹۸) این بحث حمایت می شود.

سپس در دوره دهم مجلس (سال ۱۳۱۴) ماده ۶۵۵ لایحه قانون مدنی شرط بندی در برخی ورزش‌ها را مجاز دانسته که لایحه محور است و در زمره سیاست‌های تقنینی باشگاهی و قهرمانی شناسایی گردید. گفتنی است که در سال‌های ۱۳۱۳ ش بلیت بخت آزمایی در مسابقات اسب دوانی فروخته شد و عواید آن صرف آرامگاه فردوسی گردید، همچنین بلیت‌های شرط بندی در مسابقات اسبدوانی در سال‌های ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۵ فروخته می شد (سادات بیدگلی و همکاران ۱۳۹۸: ۲۳۰) که مصوبه مذکور مجوزی قانونی برای گروپندی در دوانیدن حیوانات سواری (اسبدوانی)، شمشیرزنی و تیراندازی بود.

دوره یازدهم مجلس، لایحه قانون تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران مصوب سال ۱۳۱۶، فرمانداران را موظف به مراقبت در توسعه تربیت بدنی کرده که حاکی از سیاست تقنینی تربیتی است و یکی از اقدامات در راستای اعتلای استقلال مناطق کشور در امور اجرایی از جمله ورزش است لیکن قانونگذاری متمرکز می باشد. در واقع از سال ۱۳۰۹ با شکل قانونی گرفتن فعالیت باشگاه‌ها فعالیت‌های ورزشی شکل و رنگ جدیدی گرفته که در ادامه از سال ۱۳۱۷ با تشکیل باشگاه‌های مردمی (خصوصی) و دولتی ورزش به سمت نوین و مدرن رهسپار شد این روند در فعالیت باشگاه‌ها نه تنها در رشته فوتبال بلکه در چند رشته ورزشی دیگر به چشم می خورد. البته تشکیل انجمن ملی تربیت بدنی (۱۳۱۳) به ریاست عالیہ ولیعهد و تدوین اساسنامه آن، برگزاری دوره‌های آموزشی تربیت بدنی برای معلمان، برگزاری مسابقات رسمی بین دانش‌آموزان، ساخت ورزشگاه، مشارکت جوانان ایرانی در کنگره جهانی تربیت بدنی برلین و غیره از جمله وقایع ورزشی این سال‌ها است (هنرمندراد ۱۳۹۹: ۱۱۴۷).

در نهایت باید گفت که استفاده از ورزش برای تربیت جوانان در مدارس و با رویکرد توسعه ورزش تربیتی در امتداد اجرای قانون اساسی معارف و استقرار نظام آموزشی نوین در

دهه ۱۲۹۰ تا ۱۳۲۰ با ۱۰ مصوبه در قانون اساسی معارف، بودجه، ورزش اجباری مدارس و تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران برای توسعه تربیت بدنی بود. همچنین دو مصوبه در قوانین حق اخذ تمبر از بلیط های نمایشگاه ها و مجالس، و قانون مدنی به ترتیب در دهه ۱۳۱۰ و ۱۳۲۰ بعد اقتصادی و مالی را برای توسعه در ورزش باشگاهی و قهرمانی نمایش دادند. به طور تقریبی از دهه ۱۲۹۰ به ترتیب در هر دهه شاهد برگزاری مسابقات ورزشی، تأسیس کلوب های ورزش، ساخت ورزشگاه، توسعه ورزش بانوان، تأسیس انجمن ملی تربیت بدنی، تشکیل باشگاه های ورزشی وقایع تاریخی مهم ورزش در بین سال های ۱۲۸۵ الی ۱۳۲۰ می باشند، لذا فضای توسعه ورزش ایران مدرن تاریخ نگاری شد.

شکل ۱. تاریخ نگاری فضای توسعه ورزش ایران ۱۲۸۵-۱۳۲۰

۵. نتیجه‌گیری

انقلاب مشروطه موجب تحول در نظام حکومتی ایران شد، در این راستا ورزش و تربیت بدنی نیز دست خوش تحول گردید. در واقع تربیت بدنی در اواخر قرن سیزدهم به صورت رسمی و با مصوبه مجلس شورای ملی در سال ۱۲۹۰ در پروگرام برنامه درسی نظام آموزشی کشور یا به عبارت دیگر وزارت معارف قرار گرفت. در این حین شواهد حاکی از برگزاری مسابقات ورزشی توسط سفارتخانه‌ها با مشارکت ایرانیان و به تدریج برپایی کلوب‌های ورزشی توسط جوانان تحصیل کرده و تعلیم یافته در کسوت معلم و مربی ورزش می‌باشیم.

در سال (۱۲۹۹) انجمن ترقی و ترویج فوتبال ایران یا به عبارتی مجمع (فدراسیون) فوتبال تشکیل شد، سپس با ورود به قرن چهاردهم پس از قدرت گرفتن پهلوی اول پس برگزاری مسابقات میدان مشق، تصویب قوانینی حمایتی از ورزش در بودجه سنواتی مشاهده می‌شود. قانون ورزش اجباری در مدارس (۱۳۰۶) نقطه عطف توسعه ورزش بود که رویکرد کاملاً تربیتی در مضمون آن مسجل می‌باشد و نه تنها منجر به توسعه ورزش در مدارس پسران بلکه توسعه ورزش برای دختران در مدارس در این دوره متناسب با قوانین مصوب انجام شد. در ادامه با مصوبه هیئت دولت موضوع باشگاه‌داری حالت رسمی و قانونی گرفت که وقایع حاکی از برپایی باشگاه‌ها از سال ۱۳۱۶ به صورت گسترده و نوین می‌باشد. البته انجمن ملی تربیت بدنی از سال ۱۳۱۳ به صورت رسمی به عنوان متولی ورزش تشکیل شد. در واقع در نیمه دوم حکومت پهلوی اول و با بهبود نسبی شرایط مالی کشور شاهد توسعه ورزش می‌باشیم. تاسیس انجمن ملی تربیت بدنی در سال ۱۳۱۳ به ریاست عالی‌ه ولیعهد، تصویب لایحه قانون مدنی که در آن تیراندازی و شمشیرزنی و دوآیدن حیوانات سواری جایز شد. مجوز گروبندی در رشته‌های ورزشی مذکور در پی درگیری‌های مدنی که در میادین ورزشی در آن برهه جاری است و همچنین گروبندی در مسابقات اسبدوانی و بلیت‌های بخت آزمایی مصوب شد. در نهایت دوره یازدهم، لایحه قانون تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران، مراقبت در توسعه تربیت بدنی و پیشرفت امور معافی و تربیت اکابر از جمله وظایفی است که برای فرمانداران مترتب است.

شکل شماره یک تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران بین سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۳۲۰ برگرفته از یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد. همانگونه که در شکل شماره یک مشاهده می‌شود توسعه ورزش تربیتی، و توسعه ورزش قهرمانی و باشگاهی دو مقوله اصلی یا بلوک معنایی به‌دست‌آمده از تحلیل محتوای قوانین موضوعه ورزش در مجلس شورای ملی است که در نظام

سیاسی حقوقی فضای ورزش ایران در بازه زمانی ۱۲۸۰ تا ۱۳۲۰ از بین ۴۱ کد اولیه و ۱۵ مقوله فرعی به اشباع نظری دست یافت. وقایع و رویدادهای مهم ورزشی در فضای داخلی کشور از یک سو و بازی های المپیک در محیط جهانی از سوی دیگر در شکل به نمایش درآمده اند.

پی نوشت

۱.

به ورزش گرای و سرافراز باش که فرجام سستی سرافکندگی است
به سختی دهد مرد آزاده تن که پایان تن پروری بندگی است
دلی بایدت روشن و تندرست اگر جانت جوای فرخندگی است

(بهار، ۱۳۶۸، ج ۱، ص ۶۹۹)

کتاب نامه

آبادیان، حسین (۱۳۹۰)، «غلات و زندگی اجتماعی مردم ایران در جنگ دوم جهانی»، تحقیقات تاریخ اجتماعی، دوره ۱ شماره ۲: صص ۱-۲۰.

ابوحوزه، احمد، ملائی توانی، علی رضا، ترکمنی آذر، پروین، یوسفی فر، شهرام (۱۳۹۹)، «تحلیل نخستین شاخص های تحول و نوسازی نظام آموزشی ایران در قوانین، مصوبات و مذاکرات مجلس اول مشروطه (۱۳۲۴-۱۳۲۶ ه. / ۱۲۸۷-۱۲۸۵ خ.)»، جستارهای تاریخی، دوره ۱۱، شماره ۱: صص ۱-۳۲. doi: 10.30465/hcs.2020.5456

باستان راد، حسن (۱۳۸۶)، تاریخ نامه ورزش ایران زمین (۱)، انتشارات کمته ملی المپیک.

بهار، محمد تقی (۱۳۶۸). دیوان اشعار. ج ۱. تهران: انتشارات توس.

برومند، صفورا، شریف کاظمی، زهرا (۱۳۹۵). «بررسی عملکرد دولت در مورد قاچاق گندم در مرز ایران و عراق (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۱ ش.)»، پژوهش نامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱: صص ۱-۱۴.

خواستار، حمزه (۱۳۸۸)، «ارایه‌ی روشی برای محاسبه‌ی پایایی مرحله‌ی کدگذاری در مصاحبه‌های پژوهشی»، نشریه روش شناسی علوم انسانی، دوره ۱۵، شماره ۵۸.

راسخ، محمد، بخشی زاده، فاطمه. (۱۳۹۷). شرع‌گرایان و قانون در عصر انقلاب مشروطه ایران. مجله حقوقی دادگستری، ۸۲(۱۰۱)، ۸۵-۱۱۶. doi: 10.22106/lj.2018.31410

تاریخ‌نگاری فضای توسعه ورزش ایران (۱۲۸۵-۱۳۲۰) (امین عادل‌خانی و دیگران) ۱۹۷

رستمی، پروین، ثواب، جهانبخش (۱۳۹۸)، «اجتماعی شدن زنان در عصر پهلوی؛ امکان یا امتناع (۱۳۰۴-۱۳۳۲ش)»، مجله علمی و پژوهشی تاریخ ایران، دوره ۱۲، شماره ۱: صص ۱۷-۴۷. doi: 10.29252/irhj.12.1.17

رحمتی محسن، خنجری پریوش (۱۳۹۸)، «روزنامه اطلاعات و ورزش زنان در عصر پهلوی اول (۱۳۲۰-۱۳۰۴)»، تحقیقات تاریخ اجتماعی، سال ۹، شماره ۲: صص ۲۶۱-۲۳۷.

سادات بیدگلی، سید محمود، بهشتی سرشت، محسن، برزن، عباس. (۱۳۹۸). بلیت‌های بخت‌آزمایی در دوره پهلوی و واکنش مخالفین حکومت (۱۳۱۳-۱۳۵۷ش). تحقیقات تاریخ اجتماعی، ۹(۱)، ۲۲۵-۲۵۱. doi: 10.30465/shc.2019.22902.1824

سجادی، نصر... (۱۳۸۵). *مدیریت سازمان های ورزشی*. انتشارات سمت

سمیعی اصفهانی، علیرضا، (۱۳۸۷)، «جامعه ی قدرتمند، دولت ضعیف تبیین جامعه شناختی مناسبات دولت-جامعه در ایران عصر قاجار»، فصلنامه سیاست، دوره ۲۸، شماره ۳:

قاسمی، حمید (۱۴۰۱)، مبانی علوم ورزشی، ویراست ۲، انتشارات اندیشه آرا.

عابدینی، رحیم، فیاض انوش، ابوالحسن، دهقان نژاد، مرتضی (۱۳۹۸)، «تأثیر نظامی گری بر رشد اقتصادی دوران پهلوی (۱۳۵۷-۱۳۳۲)؛ یک بررسی تاریخی»، مطالعات اقتصاد سیاسی بین الملل، دوره ۲ شماره ۲: صص ۵۹۳-۶۱۷. doi: 10.22126/ipes.2020.4577.1181

عادل خانی، امین، رضوی، سید محمد حسین، دوستی، مرتضی (۱۳۹۸)، «آسیب شناسی سیاسی - حقوقی مصوبات مرتبط با ورزش و تربیت بدنی در مجلس شورای ملی عهد پهلوی دوم»، نشریه پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۱۵، شماره ۱: صص ۱۸۵-۲۱۷. doi: 10.22034/ipsa.2020.397

علم، محمدرضا، دشتی، فرزانه، میرزایی، بیژن (۱۳۹۳)، «برنامه تجدد و نوسازی ایران در عصر رضاشاه پهلوی»، تحقیقات تاریخ اجتماعی، سال ۴، شماره ۱: صص ۶۱-۸۶.

غفوری، فرزاد؛ معمارزاده، محمد سعید؛ علوی، سلمان، (۱۳۹۸)، «تعیین سهم و نقش دستگاه‌های اجرایی در توسعه ورزش همگانی»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشهای کاربردی در مدیریت ورزشی، دوره ۸ شماره ۱: صص ۱۱-۳۱. doi: 10.30473/arism.2019.5843

منشادی، مرتضی، (۱۳۹۲)، «ماهیت و مفهوم مشروطیت در مذاکرات نمایندگان نخستین مجلس شورای ملی»، فصلنامه سیاست: دوره ۴۳، شماره ۴: صص ۲۳-۳۰. doi: 10.22059/jpq.2013.50495

نیکویخت، محمد، سید امیراحمد مظفری، حسین مفتخری (۱۳۸۵)، «نحوه پرداختن مردم ایران به ورزش و تربیت بدنی با توجه به تحولات مدیریتی از آغاز سلطنت هخامنشیان تا پایان سلطنت پهلوی»، نشریه علوم حرکتی و ورزش، شماره ۷، صص ۲۵-۳۲.

هنرمند راد، سارا، جوادی کرمانی، عاطفه، نورایی، تهمورث. (۱۳۹۹). توصیف عملکرد رؤسای سازمان تربیت بدنی ایران از ابتدای شکل‌گیری تا سال ۱۳۵۷. نشریه مدیریت ورزشی، ۱۲(۴)، ۱۱۴۱-۱۱۶۳. doi: 10.22059/jsm.2020.286093.2301

۱۹۸ تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران، سال ۱۲، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۲

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. ECTJ, 30(4)

Rc. majlis.ir/fa/law

Www.ical.ir/fa/mashroohmozakerat

www.qavanin.ir

Www.olympic.ir

Www.parliran.ir